

UDK: 37.091.33

*Shomurod MUSTAFAYEV,
Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali, pedagogika fanlari doktori, dotsent*

DSc, dotsent B.Qurbonova taqrizi asosida

OBJECTIVE CONTENT AND OBJECTIVE DIRECTIONS OF THE CONCEPT OF ARTPEDAGOGY

Аннотация

This scientific article discusses the scope of pedagogical tasks that can be addressed through the integration of art into the educational process, the reasons for the sharp demand for art in an increasingly technocratic age, the leading function of art, the objective content and essence of the concept of art pedagogy, the subject field, and its main directions.

Key words: Art, subject, component, technocratization, globalization, art pedagogy, art therapy, art pedagogical activity, art-pedagogical essence, context, semantic.

ОБЪЕКТИВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ И ОБЪЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ АРТПЕДАГОГИКИ

Аннотация

В данной научной статье обсуждается круг педагогических задач, которые могут быть решены с помощью внедрения искусства в образовательный процесс, причины столь острой потребности в искусстве в условиях все более технократизирующегося времени, ведущая функция искусства, объективное содержание и сущность понятия артпедагогика, предметная область и основные направления.

Ключевые слова: Искусство, предмет, компонент, технократизация, глобализация, артпедагогика, арт-терапия, арт-педагогическая деятельность, арт-педагогическая сущность, контекст, семантический.

ARTPEDAGOGIKA TUSHUNCHASINING OBYEKTIV MAZMUN-MOHİYATI VA MAQSADLI YO‘NALISHLARI

Аннотация

Ushbu ilmiy maqolada bugungi kunda san'atning ta'lim jarayoniga joriy qilinishi bilan hal qilish mumkin bo'lgan pedagogik vazifalar doirasi, tobora texnokratizatsiyalashayotgan zamonda san'atga bo'lgan bunday keskin talabning sabablari, san'atning etakchi funksiyasi, artpedagogika tushunchasining obyektiv mazmun-mohiyati, predmet maydoni va asosiy yo'nalishlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: San'at, predmet, komponent, texnokratizatsiya, globallashuv, artpedagogika, art-terapiya, art pedagogik faoliyat, art-pedagogik mohiyat, kontekst, semantik.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi 2019 yil 8 oktabrdagi PF-5847-son Farmonining qabul qilinishi mamlakat ta'lim tizimida tarixiy voqea bo'ldi. Farmonning 1-ilovasi bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasining 4-bandi "Ma'naviy-ma'rifiy va tarbiyaviy ishlar ta'sirchanligini oshirish"ga bag'ishlandi. Unda oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy va tarbiyaviy ishlar ta'sirchanligini oshirish bo'yicha talaba-yoshlar ta'lim-tarbiyasi uchun qo'shimcha sharoitlar yaratishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan beshita tashabbusni amaliyotga tatbiq etish, jumladan talaba-yoshlarni madaniyat va san'at, jismoniy tarbiya va sportga jalb qilish, ularning kompyuter va internet texnologiyalaridan foydalanish savodxonligini oshirish, kitobxonlikni keng targ'ib qilish, talaba-qizlarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish konseptual vazifa sifatida belgilab berildi [1].

Globalashuvning jadal sur'atlari va shaxsning individualligini yo'qotuvchi cheksiz axborotlar oqimiga ega bo'lgan axborot jamiyatida odamlarga har tomonlama ta'sir ko'rsatish va ularni yo'naltirish qobiliyatiga ega ta'sirlar tobora dolzarblasha bormoqda. San'atning ta'lim jarayoniga joriy qilinishi bilan hal qilish mumkin bo'lgan pedagogik vazifalar doirasi nihoyatda keng. Shu sababli bugungi kunda "shaxs - shaxs" tizimida ishlaydigan ko'plab mutaxassislar san'at imkoniyatlariga tobora ko'proq murojaat qilmoqdalar. Bunga ishonch hosil qilish uchun Internet sahifalariga nazar solish kifoya qiladi.

Besh muhim tashabbus doirasida talaba yoshlarni badiiy faoliyatda tarbiyalash samaradorligini oshirish bu borada rivojlangan mamlakatlar tajribalarini o'rganishni taqozo qiladi. Shu nuqtai nazardan Amerika fanni rivojlantirish assotsiatsiyasi (American Association for Advancement of Science -AAAS)ning har yili o'tkazib boriladigan "Ilmiy raqs" (Science Dance Contest) tanlovi tajribasi diqqatga sazovor, deb hisoblaymiz. Bunda ishtirokchi tadqiqotchilarga o'z tadqiqot natijalarini faqat plastikada, musiqa, rangli nurlar yordamida ifodalash taklif etiladi. Xorijlik mutaxassislar san'at va ijodga boshlang'ich maktabda o'qitiladigan har bir predmetning asosiy komponenti sifatida qarashadi. Bu yondashuvni Yevropada ham kuzatish mumkin. Chunki Yevropa Ittifoqi tomonidan

moliylashtiriluvchi yangi ta'lim-tarbiya loyihasi «ARTinED» san'at vositasida o'qitish va tarbiyalash metodikasini ishlab chiqishga qaratilgan.

Asosiy qism. Bugungi tobora texnokratizatsiyalashayotgan zamonda san'atga bo'lgan bunday keskin talabning sababi nimada? Psixologiya bo'yicha o'tkazilgan fundamental tadqiqotlar bergan javobga ko'ra san'at "ma'noning yo'qolishiga qarshi kurashadi. Uning vazifasi insonni narsalar dunyosida adashib qolishining oldini olishdir. San'at odamdagi insoniylikni va dunyoni bilish uchun zarur"[2]. Xuddi shu fikr faylasuf, san'atshunos Y.Borevning asarlarida ham uchraydi: "... san'at odamdan insonni etishtiradi"[3]. Gumanistik psixologiyaning asoschisi va etakchisi A.Maslou san'at vositasida o'qitish va tarbiyalash "tuzukroq odamlarning paydo bo'lishi uchun" zarurligiga ishongan. A.Maslou fikriga ko'ra, bunday ta'lim, qolgan butun ta'lim sohasi uchun paradigma bo'lishi kerak va aynan shu ta'lim "to'g'ri ta'lim"[4].

Shunday qilib, san'atning etakchi funksiyasi - odamni "insoniyashtirish"dir. Shuningdek, san'at odamlarning murakkab tanruhi tabiatiga jismu-taniga har tomonlama ta'sir ko'rsatish qobiliyatiga ega va shu sababli ta'limning samarali vositasi bo'lib, inson uchun umri davomida o'zini o'zi rivojlantirish, o'zini o'zi tarbiyalash va o'zini o'zi o'qitish uchun kuchli rag'batlantiruvchi omil bo'lib qoladi.

Keyingi yillarda dunyoda artpedagogikaning mohiyati, samaralari o'rganilishi barobarida ushbu atamaning ma'nosini, artpedagogikaning mazmun va funksiyalarini turli xil talqin qilish holatlari uchramoqda. Bu borada "art-terapiya pedagogikasi", "san'at psixopedagogiyasi", "estetik pedagogika" kabi iboralar ishlatilganligini aytish kifoya. Zamonaviy mualliflarning ba'zi asarlarida "art pedagogika" va "art terapiya" tushunchalari bir ma'noda qo'llanilishi kuzatiladi. Biz artpedagogika tushunchasining obyektiv mazmun-mohiyatini, predmet maydonini aniqlashtirish uchun quyidagi konseptual aniqliklar kiritilishi lozim, deb hisoblaymiz.

1. Maxsus kasbga yo'naltirilgan, musiqa, xoreografiya, rassomlik, ashula, raqs va hokazo yo'nalishlarda professional kasbiy ko'nikmalarini o'rgatish, ma'lum bir amaliy mahorat natijalariga erishib, ko'rgazma, konsert tomoshalarini ko'rsatish artpedagogik faoliyatning bevosita vazifalariga kirmaydi. YA'ni talabalarning doira, raqs to'garaklarida ishtirok etishlari ularning hammasini professional doirachi, raqqos qilib etishtirishni ko'zda tutmaydi.

2. Estetik tarbiya. Nafaqat san'at, balki mehnat, sport, tabiat, turli xil o'yinlar va boshqalar ham estetik tarbiya vositasi bo'la oladi. Pirovard maqsad nuqta nazardan, estetik ta'lim artpedagogik faoliyatning vazifalariga kirmaydi.

3. Art-terapiya (musiqqa, raqs bilan davolash). Pedagogika tibbiyot, psixoterapiya va psixologiyaga xos bo'lgan funksiyalarni bevosita bajara olmaydi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, artpedagogikada hal qilinishi kerak bo'lgan kasbiy vazifalarning xilma-xilligi davolash bilan bevosita bog'liq emas, biroq badiiy ijod ko'pincha bilvosita terapevtik natijalarni beradi.

Art pedagogikaning salohiyati san'at, pedagogika, psixologiyaning barcha yoshdagi odamlarni tarbiyalash, o'qitish, rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash jarayonlarini ekologik toza, insoniy lashtirishga qarata integratsiyalashda namoyon bo'ladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, artpedagogikaning o'ziga xos tushunchalar maydonini quyidagicha belgilash mumkin:

- art pedagogik faoliyat bu - kasbiy maqsadlarni san'at vositasida amalga oshirish uchun tartibga solingan pedagogik xatti-harakatlar yig'indisini ifodalovchi kasbiy pedagogik faoliyatning mustaqil turi;

- artpedagogik o'zaro ta'sir - "professor-o'qituvchi (o'qituvchi, ustoz) - ta'lim mazmuni - san'at turi - talaba (talaba, shogird)" maqsadli rivojlanayotgan tizimda yuzaga keladigan samimiy munosabatlar va aloqalar majmui;

- artpedagogik jarayon - pedagogik muammolarni hal qilish va pedagogik g'oyalarni amalga oshirish uchun san'at vositalaridan foydalanish;

- artpedagogik qo'llab-quvvatlash - badiiy-pedagogik faoliyatni uni muvaffaqiyatli amalga oshirish va shaxsni tarbiyalash uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish maqsadiga moslashuvchan harakatlar tizimi;

- artpedagogik faoliyat tamoyillari - o'quv jarayoni ishtirokchilari o'zaro munosabatlarining badiiy-pedagogik xususiyatini ta'minlaydigan umumiy qoidalar;

- artpedagogik dars - pedagogik hamkorlik tizimiga asoslangan, o'zida badiiy va ta'lim-tarbiya mazmunini mujassam qilgan faoliyatni tashkil qilish shakli. Bunda dars jarayoni artpedagogik faoliyat tamoyillariga bo'ysunadi;

- artpedagogik vaziyat - muayyan pedagogik vazifani san'at yordamida hal qilishga qaratilgan, o'qish vaqtining mazmunan ajralmas qismi. Artpedagogik vaziyat ma'ruza, seminar, dars materiallari tarkibiga kiritiladi, biroq, o'quv munosabatlarining umumiy tuzilishini to'liq belgilay olmaydi, o'quv jarayonining an'anaviy qoidalariga rioya qilmaydi.

San'at turlarining xususiyatlarini va ularning shaxs ta'sir qilish mexanizmlarini, an'anaviy va zamonaviy o'quv amaliyotini tahlil qilish artpedagogikaning maqsadli uchta asosiy yo'nalishini ajratib olishga imkon beradi.

1. Ta'lim jarayoniga san'at va pedagogika imkoniyatlarining integratsiyasi hamda ta'lim mazmunini boshqa, sifat jihatidan yangicha idrok qilish, ifodalash, tushunish uchun qulay shart-sharoit yaratish. Bunda badiiy-pedagogik vositalar:

- ta'limiy axborotning teng manbai bo'lib, o'quv materiallari ichida o'ziga xos "ovoz", subyektiv holatlar, hissiy harakatning nozik nuanslari, boshqa insonning his-tuyg'ulari, hissiy tajribasi haqida hikoya qilish;

- ta'lim mazmunining shaxsiy-subyektiv tajribasi lahzalarini yaratish, shaxs uchun ahamiyatli jihatlarini aniqlash;

- o'rganiladigan o'quv materialining tarixiy va madaniy kontekstini his qilishning ma'lumot manbai bo'lishi;

- turli xil assotsiatsiyalar, hissiyotlar, fikrlar, taasurotlar maydonini axborot bilan to'ldirish yaratish orqali ta'lim mazmunini ishtirokchilarning individual tajribasi bilan boyitish;

- munosabat, pozitsiyalarni idrok etish va baholashning an'anaviy yondoshuvlarini o'zgartirishga yordam berish;

- "Men" tushunchasining o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini ifodalashga qaratilgan qiymat-semantik boyitish manbai bo'lish.

2. Art pedagogik vositalar pedagogik hamkorlik sharoitlarini optimallashtirishga qodir, chunki ular:

- talabalarni psixofiziologik qo'llab-quvvatlash manbai bo'lish, aqliy ishlarning miqdori va sifatini oshirish, ixtiyoriy e'tiborni kuchaytirish, neyro-emotsional stresslarni engillatish, charchoqning oldini olish, bir faoliyatdan ikkinchisiga qulay o'tish va hk.;

- ma'lumotni mantiqiy-og'zaki shakldan emotsional-majoziy modallikka kodlash hisobiga o'quv materialini tushunish, o'zlashtirish va yodlashni osonlashtirish;

- o'quv materialini idrok etishga motivatsion, hissiy, kommunikativ tayyorlikni ta'minlash;

- o'quv jarayoni ishtirokchilarida umumiy harakatga daxldorlik, birlashib hamkorlik qilishga ijobiy hissiyotlarni shakllantirish;

- yangilik, qiziqish, paradoks, hayrat va boshqa mexanizmlar orqali talabalarda nazariy materialning murakkabligiga nisbatan "qarshilik" ni kamaytirishga yordam berish;

- ishtirokchilar uchun qulay o'quv sharoitlarini yaratish (dam olish, ijobiy kayfiyat, shaxslararo munosabatlarni yaxshilash va boshqalar);

- umumiy hayotiy jo'shqinlikni, shaxsiy ijodkorlikni, o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish.

3. Artpedagogik vositalar o'quv jarayonida diagnostik manba bo'lishi mumkin, bunda:

- talabalarning kutilayotgan faoliyatga munosabatlari xususiyatlarini, talabalar bilimining sifatini ochib berish;

- o'quv materialini tushunish dinamikasini (yashirin, nazokatli shaklda) ko'rsatish;

- ishtirokchilarning shaxsiy munosabatlarini, ularning ta'lim mazmunidagi muammolarga munosabatini aniqlash;

- o'quv-tarbiyaviy tarkibni o'zlashtirish sifatiga ta'sir qiluvchi ongsiz munosabat, qatag'on qilingan tajriba, hissiyotlar, xotiralarni aniqlash;

- o'z-o'zini bilishni amalga oshirish (o'ziga "tashqi tomondan" qarash imkoniyati tufayli);

- guruhning umumiy hissiy holatini, shaxslararo munosabatlar xususiyatlari va individual xulq-atvor strategiyalarini idrok etishga tayyorlik darajasini aniqlash.

Har qanday faoliyatni tartibga soluvchi tamoyillari bo'ladi. Ular xatti-harakatni meyorlashtiradi va ma'lum bir doiradagi xulqni belgilab boradi. Artpedagogik faoliyat o'quv jarayoni ishtirokchilarining o'zaro munosabatlarini xususiyatlarining o'ziga xos xususiyatlarini ta'minlaydigan maxsus prinsiplar asosida amalga oshiriladi.

Art pedagogik faoliyat tamoyillarining mohiyati quyidagilardan iborat:

1. Pedagogik va badiiy salohiyatni integratsiyalash prinsipi. Ushbu tamoyil o'quv jarayonining pedagogik va badiiy qismlari orasida o'zaro bog'liqlikni hamda pedagogika va san'at birligining chuqur shakllarini kiritish orqali mutlaqo yangi tarzda anglash imkoniyatini ta'minlaydi. Bunda integral o'zaro ta'sirni kimyoviy reaksiyaga o'xshab, ma'nolarning kombinatsiyasi tamoman yangi ma'noni paydo qiladi.

2. Pedagogik mazmuni badiiy-obrazda taqdim etish prinsipi. Madaniyatda voqelikni o'ziga xos tarzda tasvirlashga qodir bo'lgan ko'plab tillar mavjud. Pedagogik mazmuni nafaqat verbal (og'zaki), balki noverbal (imo-ishora, tovush, rang, shakl va boshqalar orqali), nafaqat sof ratsional-mantiqiy shaklda, balki hissiy-obrazli kanallar orqali ham obyektiv ravishda taqdim etish mumkin. Bu bir qator tadqiqotlarda (YE.T.Ardashirova, O.S.Bulatova, O.Y.Ovchenkov, A.S.Robotova, N.G.To'xtamanov) tasdiqlangan. Ta'kidlash joizki, badiiy obrazni o'quv kontekstiga kiritish shunchaki oddiy namoyish qilish yoki ta'lim materialini mazmunining takroriga aylanib qolmasligi kerak. Materialni xayoliy idrok etish talabaga hissiyot, tuyg'ular tili orqali talqin qilish uchun o'ziga xos "ko'priklar" yaratib, o'quv materialini yuqori darajaga tushunishga yordam beradi.

3. San'at orqali o'z-o'zini ifodalashning ilhomda namoyon bo'lish prinsipi. Spontanlik - art-pedagogik hamkorlikdagi badiiy to'garaklar a'zolarining fikrlari, his-tuyg'ulari, munosabatlarini, reaksiyalarini faol va erkin ifoda etish, ilhomga berilish qobiliyati sifatida qaraladi. Ilhom subyektning o'zidan tashqaridan emas, balki "ichidan quyulib keluvchi" boshlang'ich nuqtani izlash va topish uchun tanqidiylikdan xoli bo'lgan birlamchi kreativlikni namoyon qiladi (J. Moreno).

Professor F.YE.Vasilyukning fikricha ilhom, "iroda erkinligi"ni hayotning o'zi shaxs ma'naviyatining eng chuqur manbalaridan olib chiqadi [5]. Hayotga bo'lgan bunday to'g'ridan-to'g'ri aloqani yo'qotish odamning o'zini erkin his qilishiga to'sqinlik qiladi, shaxsning ichki ziddiyatlarini paydo qiladi, fikrlarini xiralashtiradi.

4. Ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilarining ijodiy hamkorlik voqelik prinsipi. Ushbu qoida nuqta nazardan "ijodiy hamkorlik", ijod olamida birga bo'lish tushunchasi ikki pozitsiyadan namoyon bo'ladi. Birinchidan, professor-o'qituvchi va talaba (ustoz-shogird)ning ichki dunyolarining "uchrashuvi" sifatida namoyon bo'ladi. Shuni ta'kidlash kerakki, biz "ijodiy hamkorlik", deganda "professor-o'qituvchi - talaba", "ustoz-shogirdlik" "maqom"lari haqida emas, balki ijodkor shaxslar hamkorligini tushunamiz. Bunda professor-o'qituvchi, ustoz san'at vositalaridan foydalangan holda,

talaba uchun ahamiyatli bo'lgan qadriyatlarga, ma'nolarga to'yingan sharoitni yaratadi.

5. Artpedagogik hamkorlikda ratsional va irratsionallikning birlik prinsipi. Ratsionallik va irratsionallik artpedagogik hamkorlikda o'zaro uyg'un, bir-birlarini to'ldirib turadi. Uzoq yillar davomida ratsionallik etakchilik qilib, irratsionallik fan, ta'lim sohalaridan siqib chiqarilgan edi. Bu bo'shliqni ta'limda san'at vositalaridan foydalanish to'ldiradi. San'at asarlari har doim ko'p ma'no anglatishi, sirliligi, ishoraviyligi, kutilmagan talqinlarga egaligi bilan ajralib turadi. Bu ularni yaratgan ijodkorning badiiy intuitsiyasi, ilhomi, tasavvurlariga bog'liq bo'ladi. Darhaqiqat, faqat san'atgina insoniyat tajribasidagi ratsionallik va irratsionallik elementlarini kelishtirib, "yarashtirib" qo'yishga va bu bilan aql bilan instinktlar, tuyg'ularning o'zaro aloqasini mo'tadillashtirishga qodir.

San'atning irratsional hodisalar bilan uzluksiz aloqada ekanligi e'tirof etilgan. Shu sababli san'atning insonga qanday ta'sir qilishini, odamda san'at tufayli qanday hayajon, kechinmalar kechishini aniq qayd qilish, ta'riflash qiyindir. Badiiy to'garak rahbari, Ustoz, professor-o'qituvchi ham talabalarning hozir namoyish qilinadigan san'at asariga qanday ta'sirlanishlarini oldindan aytib bera olishlarini qisman tasavvur qilishlari mumkin, xolos.

6. Artpedagogik hamkorlikda badiiy asarni talqin qilish erkinligi prinsipi. San'at asarining xususiyatlari va uni idrok qilish muallif – ijrochi – tomoshabin, tinglovchi ishtirokida kechadi. Bu esa san'at asarining ma'nosini tushunish, talqin qilishda turlicha qarashlar bo'lishining tabiiyligini bildiradi. Artpedagogik jarayonda san'at asarini tushunish, talqin qilishda cheklovlar bo'lmaydi. Chunki talqin doimo shaxsning hayotiy tajribasi, shaxsning o'sha paytdagi tafakkur tarzi, stereotiplari, qadriyatlari, ma'naviy boyligiga bog'liq bo'ladi. Artpedagogik mashg'ulotlarda badiiy asarni talqin qilishda ularni yaxshi-yomonga ajratishga, baholashda raqobatlashishga yo'l qo'yilmaydi, balki har bir qatnashchining o'z fikriga egaligi rag'batlantiriladi.

Boshqalarning fikridan, pedagogik bosimdan, etakchi stereotiplardan, subyektiv hukmlarni baholashdan xoilikni ta'minlovchi ushbu tamoyil artpedagogik hamkorlik doirasida shaxsiy fikrni namoyon qilish uchun maqbul sharoitlarni yaratish zarurligini belgilaydi. Agar ma'lum bir syujet yoki asarga bo'lgan munosabat o'qituvchi tomonidan ham, o'zaro munosabatdagi boshqa ishtirokchilar tomonidan ham baholanmaydigan xususiyatga ega bo'lsa, (bu nafaqat baholashning salbiy xususiyati, balki ijobiy tomoni bo'lsa ham) mumkin. Shu asnoda asta-sekin fikrlar, g'oyalara va fikrlarni ochiq ayriboshlash tajribasi shakllanadi.

7. Kasbiy harakatlar darsning art-pedagogik mohiyatiga mosligi prinsipi. Badiiy jarayon ishtirokchilari san'at asarlari yoki jamoaviy chiqishlar, konsertlar, ekspozitsiyalar, ularning natijalari to'g'risida fikrlarni to'playdilar. Artpedagogikaga o'quv jarayonidagi ma'lum bir kommunikativ vaziyatda foydalanilayotgan san'at asarining pedagogik ma'nosi, mavzusini badiiy mahorat bilan to'ldiradigan o'ziga xos kasbiy to'ldirish sifatida qaraladi.

Kasbiy harakatlar mashg'ulotning art-pedagogik mohiyatiga mosligi prinsipi quyidagilarni nazarda tutadi:

- badiiy-obrazli shaklni pedagogik ovoz bilan to'ldira oladigan san'at asarlari, vazifalar turlari, mashqlarni topa olish qobiliyati;

- art-pedagogik munozarada o'quv jarayoni qatnashchilarining o'zaro ta'sirini art-pedagogik muhitda saqlab tura olish qobiliyati;

- art-pedagogik hamkorlik muhitini saqlab turish, san'at asarining guruh ishtirokchilariga ta'sirini kuzatish, badiiy mahsulotga, madaniy va shaxsiy ma'nolarni tushunish va ifodalash tarzlariga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni namoyish etish qobiliyati shular jumlasidandir [6].

Xulosa. Yuqorida keltirilgan fikr va xulosalar artpedagogikani oliy ta'limni insonparvarlashtirishning muhim manbai ekanligini tasdiqlab, talabalar tarbiyasida artpedagogikadan samarali foydalanishning boy imkoniyatlarni ko'rsatib beradi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi 2019 yil 8 oktabrdagi PF-5847-son Farmoni.
2. Леонтьев А. Н. Некоторые проблемы психологии искусства // Леонтев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2 т. Т. 2. М.: Педагогика, 1983
3. Боров И. Б. Эстетика. Ростов н/Д.: Феникс, 2004.
4. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы. М.: Смысл: Алпина нон-фикшн, 2011
5. Василюк Ф. ИЕ. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций). — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. С.354.
6. Сергеева Н. И. Основы арtpedagogической деятельности. Чебоксари: Чуваш. гос. пед. ун-т, 2009. С.67.